

УДК 81'373.46:338.48=161.2=162.1

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ:
ТЕРМІН У СФЕРІ ТУРИЗМУ
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВ)**

Магдалена Єж

*Варшавський університет
вул. Краківське Передмістя, 26/28, Варшава, 00-927, Республіка Польща
jezmagdalena@gmail.com*

Стаття присвячена зіставному дослідженню лексичного складу та семантичних особливостей термінології туризму в українській та польській мовах. Виокремлено джерела формування терміносистем (міжгалузеві та міжмовні запозичення). Систематизовано склад тематичних груп туристичної термінології в обох мовах. Здійснено класифікацію термінів на окремі лексико-семантичні групи.

Ключові слова: туризм, туристична термінологія, лексико-семантична група, запозичення, соціальне явище.

Туризм – це не тільки особливий масовий вид подорожей, але і «сукупність всіх видів науково-практичної діяльності по організації та здійсненню таких подорожей» (цит. за: [1: 20]), культурний та економічний феномен, який можна розглядати як соціальне явище. Це перспективна індустрія, що приносить вагомі прибутки і швидко розвивається. Цей розвиток потребує забезпечення туристичної галузі працівниками, що володіють фаховим вмінням, навичками та засвоїли фахову термінологію. Формування знань та вмінь фахівця туристичної індустрії відбувається значною мірою як процес вивчення спеціальних туристичних дисциплін, що починається з засвоєння понятійно-категоріального апарату туризму [2]. Туристична термінологія як інструмент комунікації в туристичному соціумі, іншими словами – підмова, якою користуються туристи та працівники туристичної галузі, ілюструє одне із соціолінгвістичних явищ, що швидко розвивається з другої половини ХХ століття.

Дослідженню цієї терміносистеми присвячено досі небагато наукових публікацій. Явище антонімії в системі української термінології туризму розглядає І. Черненко [3], англійські терміни в галузі туризму – Н. Біян [4], поняттєво-категорійний апарат індустрії туризму – Т. Сокол [2]. Вивченню туристичної лексики присвячені публікації Т. Лагити і О. Вержанської [5]. Семантичні особливості термінів туристичної галузі в українській та польській мовах у зіставно-порівняльному аспекті не були предметом дослідження і потребують детального лінгвістичного аналізу.

Мета статті – дослідити семантичні особливості та лексичний склад термінології туризму з погляду її походження в українській та польській мовах. Контрастивне зіставлення туристичних термінів дозволить виокремити основні джерела виникнення туристичних термінів. Аналіз тематичних груп туристичної терміносистеми в обох мовах призведе до класифікації термінів на окремі лексико-семантичні групи. Предметом аналізу стали лексичні термінні одиниці, зібрані на

підставі тематичних словників [6; 7; 8], а також у процесі розробки лексичного складу підручників та посібників індустрії туризму [1; 9; 10].

Туризм як соціальне явище – це відносно молода галузь економіки та наукового знання, яка постійно розвивається та досліджується, тому термінологія туризму перебуває на етапі розвитку. Існує навіть думка про те, що термінологія туризму перебуває на донауковому етапі свого розвитку, мовляв, все ще існує розгалужена синонімія у цій терміносистемі, велика кількість запозичень та багатослівних словосполучень [5]. Про відносну молодість туризму як науки і туристичної термінології, тобто спеціальної лексики туристичного соціуму, свідчить факт, що для цієї терміносистеми дуже властиві загальнонавчовані слова, якими користуються не тільки фахівці галузі туризму (екскурсоводи, гіді-перекладачі, туроператори), але також і туристи, тобто люди, що є споживачами туристичних послуг.

Міжгалузеві запозичення туристичних термінів

Лексика туристичної індустрії не є однорідною системою: терміни туризму не існують ізольовано, а тісно взаємодіють з іншими терміносистемами, запозичуються з термінологічних систем інших наукових знань і навіть з інших мов.

Враховавши міжгалузеву інтеграцію, термінологічну лексику туристичної індустрії в обох мовах можна поділити на вузькоспеціальні, міжгалузеві та загальнонаукові терміни [4: 142]. Вузькоспеціальні терміни найбільш інформативні, тому що іменують поняття, які характерні тільки для туристичної індустрії, напр.: *туристична довідка / informacja turystyczna, туристична пропозиція / oferta turystyczna, туристичний пакет / pakiet turystyczny, туристична атракція / atrakcja turystyczna* тощо. Зіставлення відповідників показує, що міжгалузеві туристичні терміни тісно взаємодіють з терміносистемами інших галузей науки та містять в своєму складі терміни, які запозичені з архітектурної (*стара частина міста / stare miasto*), географічної (*ланцюг гірський / łańcuch górski*), економічної (*фінансова відповідальність / odpowiedzialność finansowa*), комп'ютерної (*комп'ютерна система бронювання / komputerowy system rezerwacji*), медичної (*морська хвороба / choroba morska*), спортивної (*байдарковий похід / spływ kajakowy*), транспортної (*транспортне обслуговування пасажирів / obsługa transportowa pasażerów*), юридичної (*договірна відповідальність / odpowiedzialność z tytułu umowy*) терміносистем та термінології харчування (*континентальний сніданок / śniadanie kontynentalne, шведський стіл / stół szwedzki*).

Туристичну термінологію формують назви пов'язані, між іншим, з історією, культурологією, педагогікою, психологією та соціологією. Туризм є об'єктом дослідження багатьох наук, які розглядають його феномен в аспектах свого зацікавлення, внаслідок чого виникають відповідники: *антропологія туризму / antropologia turystyki, соціологія туризму / socjologia turystyki, туристська комунікація / komunikacja turystyczna, філософія туризму / filozofia turystyki, культурологія туризму / kulturologia turystyki* тощо.

Загальнонаукові терміни в туристичній терміносистемі – це лексичні одиниці, що мають велику семантичну ємність і позначають поняття універсального характеру. Вони, як правило, функціонують одночасно в термінологічних системах кількох галузей знань, у складі яких конкретизують свою семантику, напр.: *агент / agent (туристичний агент / agent turystyczny); бюро / biuro (туристичне бюро / biuro turystyczne); страхування / ubezpieczenie (туристичне страхування / ubezpieczenie turystyczne); договір / umowa (туристичний договір / umowa turystyczna)*.

Наявність загальнонаукової лексики в туристичній терміносистемі свідчить про те, що вона зазнає міжпредметного впливу.

Міжмовні запозичення туристичних термінів

Оскільки туристична термінологія, як і кожна інша терміносистема, національна за своїми витокami і одночасно міжнародна за своїм поширенням у світі, слід звернути увагу на міжмовні запозичення туристичних термінів в українській та польській мовах. Запозичення іншомовних лексем становить важливий спосіб термінотворення. За нашими спостереженнями, найбільше термінологічних запозичень з англійської мови, напр.: *бізнес-клас* / *klasa biznesowa* (від англ. *business class*); *кемпінг* / *kemping* (від англ. *camping*); *караванінг* / *karawaning* (від англ. *caravanning*); *дайвінг* / *nurkowanie* (від англ. *diving*); *візитер* / *odwiedzający* (від англ. *visitor*); *пік сезону* / *szczyt sezonu* (від англ. *peak of season*); *туристичний маркетинг* / *marketing turystyczny* (від англ. *tourism marketing*); *вікенд туру* / *wyjazdy weekendowe* (від англ. *weekend tours*), *туроператор* / *organizator turystyki* (від англ. *tour operator*), *тур-лідер* / *pilot wycieczki* (від англ. *tour leader*), *сими-тур* / *wycieczka miejska* (від англ. *city tour*), *кімнатний лист* / *lista zakwaterowania* (від англ. *rooming list*).

Чужомовні відповідники становлять дві групи одиниць: 1) терміни, що вже засвоєні в національних мовах, напр.: *агент* / *agent*, *агентство* / *agencja*, *турист* / *turysta*, *туризм* / *turystyka*, *трансфер* / *transfer*, *ресторан* / *restauracja*, *бюро* / *biuro*, *туристичний маркетинг* / *marketing turystyczny*; та 2) терміни, які порівняно недавно ввійшли в мови і ще не змінилися під їхнім впливом, напр.: *вікенд туру* / *тури вихідного дня*, *дайвінг* / *пірнання*, *візитер* / *відвідувач*, *пік сезону* / *розпал сезону*, *бердвотчинг-тур* – *орнітологічна екскурсія*, *кімнатний лист* – *лист поселення*).

Зіставлення терміносистем виявило, що англійські запозичення більш характерні для української мови, яка їх засвоює методом калькування, калькування з поясненням або способом перекладу за допомогою семантичних аналогій.

Інтернаціональні терміни туризму

В українській та в польській мовах виділяються також інтернаціоналізми, тобто міжнародні терміни, що вживаються з тим самим значенням та звучанням у більшості мов. Тенденція до інтернаціоналізації термінології туризму є помітною й неминучою і хоча це питання дуже дискусійне, вважається позитивним явищем, оскільки кожна наука інтернаціональна за своєю сутністю. Ці терміни не мають національних відповідників і функціонують у різних мовах у запозиченій формі або введені до їхнього складу шляхом калькування, напр.: *аніматор* / *animator* (англ. *animator*); *алотмент* / *allotment* (англ. *allotment*); *ваучер* / *voucher* (англ. *voucher*); *чартер* / *czarter* (англ. *charter*); *рафтинг* / *rafting* (англ. *rafting*); *скітур* / *skitur* (англ. *skitour*); *стюард*, *стюардеса* / *steward*, *stewardesa* (англ. *steward*, *stewardesa*); *термінал* / *terminal* (англ. *terminal*); *транспорт* / *transport* (англ. *transport*), *сафари* / *safari* (англ. *safari*).

Лексико-семантичні групи туристичних термінів

Термінологія туризму, як кожна інша, це складна, системно організована структура, що включає окремі підсистеми, визначені понятійною співвіднесеністю. Приналежність термінів до термінологічного поля є ознакою, яка відрізняє терміни від загальнонавжаних слів, «поле для терміна – це те саме, що контекст для побутового слова» (цит. за: [11: 9]).

У ході зіставлення українських та польських відповідників ми виявили, що в цій терміносистемі можна виділити два основні термінологічні мікрополя: 1) мікрополе *туризм* як наука і галузь економіки; 2) мікрополе *туристичне агентство* як основне туристичне підприємство і його організаційна діяльність. Кожне них поділяється на

лексико-семантичні групи. За нашими спостереженнями, в туристичній терміносистемі української та польської мов мікрополе *туризм* формується з різних лексико-семантичних груп:

- 'туризм як інтердисциплінарна наука', напр.: *соціологія туризму / socjologia turystyki*, *культурологія туризму / kulturologia turystyki*, *онтологія туризму / ontologia turystyki*, *туризмологія / turystologia*, *філософія туризму / filozofia turystyki*, *феноменологія туризму / fenomenologia turystyki*, *педагогіка туризму / pedagogika turystyki*;

- 'менеджмент туризму', напр.: *ринок туристичних послуг / rynek usług turystycznych*, *експорт туристичного продукту / eksport produktu turystycznego*, *туристична діяльність / działalność turystyczna*, *туристичний продукт / produkt turystyczny*;

- 'види та форми туризму', підгрупи: за місцем подорожі, напр.: *закордонний туризм / turystyka zagraniczna*, *міжнародний туризм / turystyka międzynarodowa*, *вітчизняний туризм / turystyka krajowa*; за метою та мотивацією, напр.: *діловий туризм / turystyka biznesowa*, *рекреаційний туризм / turystyka rekreacyjna*, *спортивний туризм / turystyka sportowa*, *релігійний туризм / turystyka religijna*, *орнітологічний туризм / turystyka ornitologiczna*; за віком та кількістю туристів, напр.: *дитячий туризм / turystyka dziecięca*, *молодіжний туризм / turystyka młodzieżowa*, *індивідуальний туризм / turystyka indywidualna*, *груповий туризм / turystyka grupowa*; за формою проведення часу, напр.: *активний туризм / turystyka aktywna*, *музейний туризм / turystyka muzealna*, *пасивний туризм / turystyka pasywna*, *екстремальний туризм / turystyka ekstremalna*; за видом транспорту, напр.: *велосипедний туризм / turystyka rowerowa*, *автотуризм / turystyka samochodowa*, *вітрильний туризм / turystyka żeglarska*;

- 'найменування туристів', напр.: *індивідуальний турист / turysta indywidualny*, *груповий турист / turysta grupowy*, *вітчизняний турист / turysta krajowy*, *закордонний турист / turysta zagraniczny*, *досвідчений турист / turysta doświadczony*, *пішохідний турист / turysta pieszy*, *бізнес-турист / turysta biznesowy*;

- 'види подорожей та екскурсій', що поділяються за кількома критеріями на менші підгрупи: за місцем, напр.: *кругосвітня подорож / podróż dookoła świata*, *закордонна подорож / podróż zagraniczna*; за метою, напр.: *краєзнавча екскурсія / wycieczka krajoznawcza*, *весільна подорож / podróż poślubna*, *ділова подорож / podróż służbowa*, *культурний туризм / turystyka kulturalna*; за засобом транспорту, напр.: *екскурсія автобусом / wycieczka autobusowa*, *екскурсія машиною / wycieczka samochodowa*, *велосипедна екскурсія / wycieczka rowerowa*; за видом туристів, напр.: *сімейна подорож / podróż rodzinna*, *шкільна екскурсія / wycieczka szkolna*; за часом та тривалістю, напр.: *тури вихідного дня / wycieczki weekendowe*, *літня подорож / podróż letnia*, *зимовий виїзд / wjazd zimowy*;

- 'туристичні послуги та потреби', напр.: *готельні послуги / usługi hotelowe*, *туристично-готельні послуги / usługi turystyczno-hotelowe*, *транспортні послуги / usługi transportowe*, *послуги гіда (екскурсовода) / usługi przewodnickie*;

- 'туристична інфраструктура', в основному поділяється на підгрупи: транспортна інфраструктура, напр.: *туристичний автобус / autokar turystyczny*, *пасажирський літак / samolot pasażerski*, *прогулянковий катер / statek wycieczkowy*; готельна інфраструктура (об'єкти розміщення), напр.: *гостель (хостел) / hostel*, *готель / hotel*, *приватна квартира / kwatera prywatna*, *мотель / motel*, *пансіонат / pensjonat*, *молодіжна турбаза / schronisko młodzieżowe*; туристичний простір, напр.: *міський простір / przestrzeń miejska*, *сільський простір / przestrzeń wiejska*, *природний простір /*

przestrzeń przyrodnicza; туристичні місцевості, що поділяються за критерієм місця розташування, напр.: *girska miejscowość / miejscowość górська, приморська місцевість / miejscowość nadmorska*; та призначенням – *краєзнавча місцевість / miejscowość krajoznawcza, рекреаційна місцевість / miejscowość wypoczynkowa*.

Мікрополе *туристичне агентство* в туристичній терміносистемі української та польської мов формують такі лексико-семантичні групи:

- 'туризм як підприємницька діяльність', напр.: *обслуговування організованих груп / obsługa zorganizowanych grup, транспортне обслуговування пасажирів / obsługa transportowa pasażerów, відповідальність туроператора / odpowiedzialność organizatora turystycznego, організувати туристичні екскурсії / organizować wycieczki turystyczne, організація ділових поїздок / organizacja wjazdów biznesowych, реалізація екскурсійної програми / realizacja programu wycieczki, туристичний продукт / produkt turystyczny, туристичний баланс / bilans turystyczny, експорт туристичного продукту / eksport produktu turystycznego;*

- 'туристичні підприємства й організації', що поділяються на дві підгрупи: туристичні підприємства, напр.: *туристичне агентство / agencja turystyczna, агентство подорожей / agencja podróży, бюро туристичної інформації / biuro informacji turystycznej, бюро авіалінії / biuro linii lotniczych, бюро в'їзного туризму / biuro turystyki przyjazdowej, бюро розміщення / biuro zakwaterowania*; туристичні організації, напр.: *Всесвітня організація з туризму / Światowa Organizacja Turystyki, Польська туристична організація / Polska Organizacja Turystyczna, Туристична Асоціація України / Ukraińskie Stowarzyszenie Turystyczne;*

- 'працівники туристичної індустрії', напр.: *туристичний агент / agent turystyczny, радник з питань туризму / doradca w sprawach turystycznych, керівник турагентства / kierownik biura podróży, туроператор / organizator turystyki, турагент / pośrednik turystyczny, провідник (екскурсовод) / przewodnik, гід / pilot wycieczki;*

- 'види туристичних пропозицій і організованих виїздів', що поділяються на дві підгрупи: туристичні пропозиції, напр.: *екскурсійна пропозиція / oferta wycieczkowa, каталог пропозицій / katalog ofert, новорічна туристична пропозиція / noworoczna oferta turystyczna, вакаційна пропозиція / oferta wakacyjna*; організовані виїзди, напр.: *ділова поїздка / wjazd służbowy, корпоративний захід / wjazd integracyjny, нетрадиційні тури / wjazdy nietradycyjne, тури вихідного дня / wjazdy weekendowe, альпіністська експедиція / wprawa alpinistyczna, екстремальна (пригодницька) поїздка / wjazd ekstremalny;*

- 'послуги в туризмі', напр.: *туристично-готельні послуги / usługi turystyczno-hotelowe, транспортні послуги / usługi transportowe, комплексні послуги / usługi kompleksowe, перевезення пасажирів / przewozy pasażerów, послуги екскурсовода / usługi przewodnickie, послуги харчування / usługi żywieniowe, послуги турагентства / usługi agencji turystycznej;*

- 'процеси в туризмі', напр.: *бронювання готелю / rezerwacja hotelu, організація туристичних заходів / organizacja imprez turystycznych, реалізація екскурсійної програми / realizacja programu wycieczki, реалізація туристичних послуг / świadczenie usług turystycznych, анулювання замовлення / anulacja rezerwacji, подорожжування / podróżowanie, відвідування / zwiedzanie.*

Зіставний аналіз української та польської туристичної термінології дозволив виокремити основні тематичні групи в цій терміносистемі і довести, що термінологічна лексика туризму тематично дуже неоднорідна. Насамперед, вона формується під впливом контактів з іншими системами і галузями знань. У ній функціонують

міжгалузеві запозичення, між іншим з архітектурної, географічної, економічної, комп'ютерної, медичної, спортивної, транспортної, юридичної термінології. Важливу роль у цій терміносистемі відіграють запозичення з інших мов. Найбільшу групу становлять відповідники з англійської мови, які більш характерні для української мови. Окрему групу складають терміни-інтернаціоналізми, тобто терміни, що зберігають однакове значення і звучання в українській та польській мовах.

Перспективу дослідження вбачаємо в обґрунтуванні структури мікрополів *туризм та туристичне агентство*.

1. *Бабарицька В. К.* Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: навч. посіб. / В.К. Бабарицька, О. Ю. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2004. – 288 с.
2. *Сокол Т.* Поняттєво-категоріальний апарат спеціальних дисциплін професійної підготовки менеджерів туристичної індустрії / Т. Сокол [Електронний ресурс]. – Доступно з : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/OD/2009_1/09STGMTI.pdf (17 січня 2013 р.).
3. *Черненко І.* Антономічні відношення в українській термінології туризму / І. Черненко // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2010. – № 675. – С. 183–186. – (Серія «Проблеми української термінології»)
4. *Біян Н.* Лексико-семантична та структурна класифікація термінів у галузі туризму в англійській мові / Н. Біян // Збірник наукових праць «Іноземна філологія» // Український науковий збірник. – 2009. – Вип. 121. – С. 142–149.
5. *Лагута Т. М.* Вивчення туристичної лексики у курсі російської мови як іноземної / Т. М. Лагута, О. Н. Вержанська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки – 2010. – № 16. – С. 137–146.
6. *Kononenko I.* Słownik tematyczny polsko-ukraiński / I. Kononenko, I. Mytnik, E. Wasiak. – Warszawa : PWN, 2010. – 550 s.
7. *Смолій В. А.* Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К. : Слово, 2006. – 372 с.
8. *Kozierkiewicz R.* Słownik terminów hotelowo-turystycznych angielsko-polski, polsko-angielski / R. Kozierkiewicz. – Warszawa : С.Н. Beck, 2007. – 336 s.
9. *Любіцева О.* Ринок туристичних послуг / О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
10. *Пазенок В. С.* Філософія туризму : [навч. посіб.] / В. С. Пазенок, В.К. Федорченко. – К. : Кондор, 2009. – 268 с.
11. *Вознюк Г. Л.* Термінологічна лексика в системі професійного мовлення: методичні вказівки та завдання для самостійної роботи студентів з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» / за ред. Вознюк Г. Л. – Львів : Вид. Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 92 с.

**FEATURES OF THE PROFESSIONAL LANGUAGE:
TERMIN IN TOURISM (BASED ON THE MATERIAL OF UKRAINIAN
AND POLISH LANGUAGES)**

Magdalena Jeż

*University of Warsaw
Krakowskie Przedmieście, 26/28, Warsaw, 00-927, Republic Poland
jezmagdalena@gmail.com*

The article focuses on the contrastive research of lexical structure and semantic peculiarities of tourism terminology in the Ukrainian and Polish languages. It defined the sources of terminological

system formation (inter-field and inter-language borrowings) and systematizes the composition of thematic groups of tourism terms in both languages providing classification of terms into individual lexical-semantic groups.

Keywords: tourism, tourism terminology, lexical-semantic group, origin, borrowing, social phenomenon.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЯЗЫКА: ТЕРМИН В СФЕРЕ ТУРИЗМА (НА МАТЕРИАЛЕ УКРАИНСКОГО И ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКОВ)

Магдалена Еж

Варшавский университет

*Краковское Предместье, 26/28, Варшава, 00-927, Республика Польша
jezmagdalena@gmail.com*

Стаття посвящена сопоставительному исследованию лексического состава и семантических особенностей терминологии туризма в украинском и польском языках. Указаны источники формирования терминосистем (межотраслевые та міжязикові заимствования). Систематизирован состав тематических групп туристической терминологии в обоих языках. Предложена классификация терминов, включающая отдельные лексико-семантические группы.

Ключевые слова: туризм, туристическая терминология, лексико-семантическая группа, заимствование, социальное явление.

Стаття надійшла до редколегії 17.09.2014
Прийнята до друку 13.11.2014.